

Narzędziownik Fairtrade

Pomysły na 5–15 minutowe zadania, które pomagają zrozumieć, po co nam Sprawiedliwy Handel, jak wygląda życie rolników globalnego Południa oraz czym są globalne współzależności.

Gotowe do wykorzystania podczas lekcji, zajęć świetlicowych lub warsztatów.

Opracowanie:
Fundacja Fairtrade Polska
info@fairtrade.org.pl
www.fairtrade.org.pl

Materiał zrealizowany w ramach projektu NOPLANETB, który jest współfinansowany przez Unię Europejską. Przedstawiona zawartość jest wyłączną odpowiedzialnością Fairtrade Polska i niekoniecznie odzwierciedla poglądy Unii Europejskiej.

O materiale

„Narzędziownik Fairtrade" to zestaw krótkich aktywności, które pomagają wprowadzać tematy Sprawiedliwego Handlu i edukacji globalnej w naturalny sposób – także wtedy, gdy do końca lekcji zostało kilka lub kilkanaście minut.

Aktywności zachęcają do zadawania pytań o pochodzenie produktów, warunki pracy osób, które je wytwarzają, oraz o powiązania między decyzjami konsumentów a sytuacją rolników i pracowników w różnych częściach świata. Nie są one gotową opowieścią o świecie, a raczej wstępem do dalszych rozmów z uczniami.

Zachęcamy również do przeprowadzenia zajęć o Fairtrade, korzystając ze scenariuszy zajęć: fairtrade.net/pl-pl/zaangazuj-sie/publikacje/edukacja

Jak korzystać z zestawu?

- Wybierz aktywność odpowiednią do wieku grupy i czasu, którym dysponujesz. Podany czas obejmuje również krótkie podsumowanie.
- Traktuj pytania końcowe jako propozycje. Wybierz jedno lub dwa, jeśli grupa potrzebuje więcej czasu na działanie.
- Unikaj uogólnień dotyczących krajów i ludzi. Warunki życia i pracy różnią się między regionami, gospodarstwami i branżami.
- W rozmowach o globalnym Południu skupiaj się na konkretnych zależnościach, prawach i rozwiązaniach, a nie na przedstawianiu ludzi jako osób potrzebujących pomocy.

Spis aktywności

- **Klasy I–III**: Historia Pablo Superbanana; Zielone i żółte; Pocztówka do Pablo; Kolory Fairtrade; Czy to rośnie w Polsce?
- **Klasy IV–VIII**: 30 sekund; Czy znasz swoje prawa?; Jak to się łączy?; Bingo!
- **Dla różnych grup wiekowych**: Jak powstaje produkt?; Czy to sprawiedliwe?

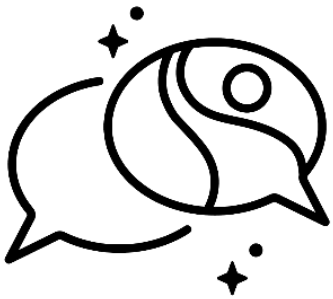

Czym jest Fairtrade?

Certyfikat Fairtrade jest oznaczeniem produktów, które są wytwarzane z poszanowaniem praw człowieka i z troską o lokalne środowisko w krajach Ameryki Łacińskiej, Karaibów, Afryki, Azji i Oceanii. Fairtrade to wspólne zobowiązanie rolników, firm i konsumentów na rzecz sprawiedliwszych relacji handlowych oraz zrównoważonego i etycznego pozyskiwania surowców z krajów globalnego Południa.

Rolnicy zrzeszeni w spółdzielniach Fairtrade mają pewność, że otrzymają za swe plony co najmniej ustaloną cenę minimalną, która chroni ich w przypadku spadków cen na światowym rynku.

Oprócz stabilnych i uczciwych cen skupu rolnicy otrzymują również premię Fairtrade. Środki z premii są przeznaczane na projekty rozwojowe, służące nie tylko rolnikom (poprawa jakości i wydajności upraw), lecz także całym społecznościom (poprawa warunków sanitarnych, dostęp do edukacji i opieki medycznej).

Poza kwestiami ekonomicznymi, dla Fairtrade ważne są także kwestie społeczne i środowiskowe. Spółdzielnie rolnicze są demokratyczne, transparentne i włączające. Rolnicy wspólnie decydują o tym, na co ich spółdzielnia przeznaczy premię Fairtrade. Rolnicy i pracownicy najemni w systemie Fairtrade są reprezentowani na wszystkich szczeblach organizacji i mają połowę mocy decyzyjnej w Zgromadzeniu Ogólnym Fairtrade International. W praktyce oznacza to, że rolnicy mają istotny wpływ na funkcjonowanie całego systemu Fairtrade.

Fairtrade aktywnie działa na rzecz równych praw kobiet w społecznościach rolniczych i dąży do wyeliminowania pracy dzieci. Standardy Fairtrade zobowiązują producentów rolnych do poszanowania lokalnego środowiska naturalnego. Rolnicy zrzeszeni w certyfikowanych spółdzielniach nie są zostawieni sami sobie także w obliczu nasilających się skutków zmian klimatu – Fairtrade pomaga im poprzez wsparcie techniczne, tak by mogli wdrażać praktyki rolnicze zwiększające odporność upraw na zmiany klimatu.

Klasy I–III

Zadanie 1. Historia Pablo Superbanana

CZAS: 7–10 minut

MATERIAŁY: Książeczka pt.: „Pablo Superbanan" do pobrania na stronie: bit.ly/PabloSuperbanan

Przeczytaj książeczkę pt.: „Pablo Superbanan". Na początek możesz wprowadzić uczniów i uczennice w historię, którą zaraz przeczytacie:

Czy wiecie kto zajmuje się uprawą roślin potrzebnych do wytworzenia produktów z certyfikatem Fairtrade? Tak jak u nas uprawą jabłek czy ziemniaków zajmują się rolniczki i rolnicy, tak samo w krajach globalnego Południa uprawiają oni rośliny, z których powstają produkty Fairtrade. Wspólnie przeczytamy historię Pablo Superbanana i dowiemy się, jak wygląda uprawa bananów w Ekwadorze oraz na czym polega certyfikat Fairtrade, który jest oznaczeniem Sprawiedliwego Handlu.

Zadanie 2. Zielone i żółte

CZAS: 5–7 minut

MATERIAŁY: Przestrzeń w klasie; opcjonalnie tablica

Czy wiesz, że…? Niedojrzałe banany są zielone, tak samo jak jabłka! Często zbiera się je przed osiągnięciem pełnej dojrzałości, a następnie transportuje do miejsc, w których będą sprzedawane. W czasie transportu i przechowywania banany dojrzewają i zmieniają kolor na żółty.

1. Poproś uczniów, aby rozejrzeli się po klasie i wskazali po pięć przedmiotów w kolorze zielonym oraz żółtym.
2. Zapytaj, jakie owoce znają i czy obserwowali zmianę ich koloru podczas dojrzewania.
3. Wspólnie zastanówcie się, dlaczego banany muszą być przewożone, zanim staną się żółte.

Na zakończenie: Czy wszystkie owoce dostępne w polskich sklepach rosną w Polsce? Skąd się u nas biorą?

Zadanie 3. Pocztówka do Pablo

CZAS: 10–15 minut

MATERIAŁY: Kartki papieru, kredki lub flamastry; opcjonalnie mapa świata

Pablo bardzo się za Wami stęsknił! Właśnie wybrał się w podróż po krajach globalnego Południa. Chciałby dowiedzieć się, co najbardziej lubicie jeść oraz skąd pochodzą te produkty. Może uda mu się je spotkać podczas podróży.

1. Każdy uczeń tworzy pocztówkę z rysunkiem ulubionego dania lub produktu spożywczego. Można też przygotować jedną wspólną pracę klasową.
2. Poproś uczniów, aby spróbowali ustalić, skąd pochodzi dany produkt lub gdzie jest uprawiany. W razie potrzeby skorzystajcie z mapy.
3. Na pocztówce uczniowie mogą dopisać krótką wiadomość do Pablo i nazwę kraju lub regionu związanego z produktem.

Na zakończenie: Jak wiele różnych miejsc na świecie pojawiło się na pocztówkach? Czy wiemy, kto uprawia lub wytwarza składniki naszych ulubionych potraw?

Wskazówka dla osoby prowadzącej: Zdjęcie pracy można przesłać do Pablo na adres info@fairtrade.org.pl.

Zadanie 4. Kolory Fairtrade

CZAS: 5–10 minut

MATERIAŁY: Kartki papieru, kredki lub flamastry w kolorze zielonym, niebieskim i czarnym

Kolory kojarzone z identyfikacją wizualną Fairtrade mogą stać się inspiracją do krótkiego ćwiczenia plastycznego.

1. Poproś uczniów, aby stworzyli rysunek, używając wyłącznie koloru zielonego, niebieskiego i czarnego.
2. Po kilku minutach zaproś chętne osoby do pokazania swoich prac i opowiedzenia, co przedstawiają.

Na zakończenie: Czy ograniczona paleta kolorów ułatwiła czy utrudniła zadanie? Jak różne pomysły można przedstawić za pomocą tych samych kolorów? Jak myślicie, dlaczego te kolory znajdują się w znaku Fairtrade?

Wskazówka dla osoby prowadzącej: Nie ma jednego poprawnego tematu rysunku. Warto podkreślić kreatywność i różnorodność interpretacji.

Zadanie 5. Czy to rośnie w Polsce?

CZAS: 7–10 minut

MATERIAŁY: Piłka lub miękka piłeczka; wolna przestrzeń

Uczniowie sprawdzają, które owoce są uprawiane w Polsce, a które zwykle trafiają do polskich sklepów z innych krajów.

1. Poproś uczniów, aby stanęli w kole. Jedna osoba wymienia nazwę owocu i rzuca piłkę do kolejnej osoby.
2. Osoba łapiąca piłkę powinna ją złapać, jeśli owoc jest uprawiany w Polsce, a nie łapać, jeśli nie jest typowo uprawiany w Polsce.
3. Po kilku rundach zatrzymaj grę i wspólnie omówcie wybrane przykłady.

Na zakończenie: Dlaczego niektóre owoce nie rosną w polskim klimacie? Skąd trafiają do sklepów? Kto je uprawia i jakie warunki są potrzebne do ich produkcji?

Wskazówka dla osoby prowadzącej: Ustalcie przed rozpoczęciem, że chodzi o uprawę w Polsce.

Klasy IV–VIII

Zadanie 1. 30 sekund

CZAS: 5–8 minut

MATERIAŁY: Stoper lub zegar; tablica; opcjonalnie mapa świata

Czy wiecie, skąd pochodzą rzeczy, których używacie na co dzień?

1. Ustaw stoper na 30 sekund. W tym czasie uczniowie sprawdzają metki ubrań oraz oznaczenia na rzeczach z plecaka i zapisują kraje produkcji.
2. Po upływie czasu zbierzcie odpowiedzi na tablicy i usuńcie powtarzające się nazwy.
3. Wskażcie wybrane kraje na mapie. Zastanówcie się, z jakich obszarów pochodzi większość rzeczy.

Na zakończenie: Czy łatwo było znaleźć informacje? Czy wiecie, które z tych krajów są częścią globalnego Południa, a które globalnej Północy?

Wskazówka dla osoby prowadzącej: Kraj podany na metce zwykle odnosi się do miejsca produkcji lub wykonania danego wyrobu, a niekoniecznie do pochodzenia wszystkich jego surowców. Podział na globalną Północ i globalne Południe jest uproszczeniem i nie opisuje w pełni sytuacji gospodarczej każdego kraju.

Zadanie 2. Czy znasz swoje prawa?

CZAS: 10–15 minut

MATERIAŁY: Załącznik 1 z historiami (znajdziesz go na ostatniej stronie); tablica lub kartki

Uczniowie czytają dwie historie osób pracujących w przemyśle odzieżowym i przy uprawie bawełny. Następnie identyfikują prawa człowieka i prawa pracownicze, których przestrzeganie jest w opisanych sytuacjach zagrożone.

1. Rozdaj historie z załącznika 1. W zależności od czasu uczniowie mogą przeczytać je samodzielnie, w parach lub na głos.
2. Poproś uczniów, aby wskazali konkretne fragmenty opisujące warunki pracy, wynagrodzenie, zdrowie, edukację i sytuację rodzinną.
3. Zapisz na tablicy, które prawa pracy i prawa człowieka są łamane. Porozmawiajcie o tym, czy w Polsce sytuacja pracowników wygląda podobnie czy inaczej?

Na zakończenie: Jakie skutki mają opisane warunki dla pracowników i ich rodzin? Kto może wpływać na warunki pracy w łańcuchu dostaw?

Wskazówka dla osoby prowadzącej: Skupiajcie się na sytuacjach opisanych w historiach. Nie przedstawiaj ich jako obrazu wszystkich pracowników w Bangladeszu czy Pakistanie.

Zadanie 3. Jak to się łączy?

CZAS: 10–15 minut

MATERIAŁY: Kartki z rolami; przestrzeń pozwalająca stanąć w kole

Ćwiczenie pokazuje, jak wiele osób i podmiotów łączy się w łańcuchu dostaw kakao oraz jak zdarzenie w jednym miejscu może wpłynąć na pozostałe osoby.

1. Przydziel uczniom role: rolnik z Wybrzeża Kości Słoniowej uprawiający kakao; wielbiciel czekolady w Polsce; prezes firmy produkującej czekoladę; biznesmen zajmujący się skupem i importem kakao do Polski; właściciel fabryki czekolady; dziecko rolnika uprawiającego kakao; właściciel sklepu spożywczego; kierowca ciężarówki przewożącej kakao od rolnika do skupu.
2. Uczniowie przedstawiają swoje role i ustawiają się w kole. Następnie poproś, aby każda osoba chwyciła za ręce 1 lub 2 osoby, z którymi łączy się jej rola. Alternatywnie można użyć sznurka do zobrazowania połączeń, jeśli uczniowie czują się niekomfortowo, trzymając za ręce.
3. Przeczytaj jedną z sytuacji poniżej i lekko potrząśnij dłonią osoby, której bezpośrednio to dotyczy. Ta osoba przekazuje sygnał dalej do połączonych z nią osób. Każda z nich przekazuje sygnał kolejnym powiązanym osobom.
4. Powtórz ćwiczenie z inną sytuacją. Po każdej rundzie poproś uczniów o krótką obserwację, kto odczuł skutki zdarzenia i dlaczego.

Sytuacje do wykorzystania:

1) W Wybrzeżu Kości Słoniowej panuje susza, przez co zbiory kakao są o połowę mniejsze — rolnik.

2) Ciężarówka przewożąca kakao zepsuła się, a dostawy są wstrzymane na tydzień — kierowca.

3) Ceny kakao na giełdzie drastycznie wzrosły — prezes firmy.

4) Wprowadzono ograniczenia w imporcie produktów spoza UE do Polski — importer.

Na zakończenie: Czy sygnał dotarł do wszystkich? Dlaczego niektóre osoby odczuły skutki zdarzenia bezpośrednio, a inne pośrednio? Co to mówi o globalnych zależnościach?

Wskazówka dla osoby prowadzącej: Nie ma jednego poprawnego sposobu połączenia ze sobą poszczególnych osób. Pozwól uczniom wspólnie ustalić zależności. Nie wszystkie osoby muszą być połączona z dwoma osobami.

Aby zaangażować całą klasę możesz podzielić uczniów na mniejsze grupy, wymyślić wspólnie dodatkowe role lub poprosić ich o obserwacje.

Zadanie 4. Bingo!

CZAS: 10–15 minut

MATERIAŁY: wydrukowane karty Bingo (załącznik 2 na ostatniej stronie); długopisy lub ołówki

Uczniowie sprawdzają swoją wiedzę o produktach, prawach pracowniczych, rolnictwie i Fairtrade.

1. Rozdaj uczniom wydrukowane karty Bingo i poproś, aby wypełnili jak najwięcej pól. Osoba, która jako pierwsza wypełni wszystkie pola krzyczy „Bingo!"
2. Po zakończeniu omów krótko wybrane odpowiedzi.

Na zakończenie: Które pytania były najłatwiejsze, a które wymagały zastanowienia? Czego uczniowie chcieliby dowiedzieć się więcej?

Wskazówka dla osoby prowadzącej: Alternatywnie możesz przeczytać polecenia z karty Bingo i poprosić uczniów, aby zgłaszali się, jeśli znają odpowiedź.

Dla różnych grup wiekowych

Te aktywności można dostosować do wieku grupy, upraszczając lub rozwijając pytania podsumowujące.

Zadanie 1. Jak to powstaje?

CZAS: 7–12 minut

MATERIAŁY: Piłka lub inny miękki przedmiot

Uczniowie odtwarzają drogę produktu, zaczynając od efektu końcowego i cofając się do wcześniejszych etapów jego powstawania.

1. Stańcie w kole i wybierzcie produkt, np. filiżankę herbaty, czekoladę, banana lub bawełnianą koszulkę.
2. Pierwsza osoba mówi nazwę produktu końcowego, np. „filiżanka herbaty". Przekazuje piłkę kolejnej osobie.
3. Każda kolejna osoba wymienia jeden wcześniejszy etap. Przykładowo: włożenie torebki herbaty do filiżanki, zagotowanie wody, zakup herbaty w sklepie, dostarczenie jej do sklepu, pakowanie, przetwarzanie i uprawa liści herbaty.
4. Kontynuujcie, aż grupa dotrze do surowców i osób zaangażowanych w ich produkcję. Jeśli pojawi się kilka możliwych dróg, zaakceptujcie różne odpowiedzi.

Na zakończenie: Które etapy były łatwe do wskazania, a które trudne? Kto uczestniczy w powstawaniu produktu? Na którym etapie mogą pojawić się koszty, ryzyko lub problemy związane z warunkami pracy?

Wskazówka dla osoby prowadzącej: Nie chodzi o stworzenie jednej idealnej listy etapów. Warto zaznaczyć, że łańcuch dostaw może wyglądać inaczej w zależności od produktu i producenta.

Zadanie 2. Czy to sprawiedliwe?

CZAS: 10–15 minut

MATERIAŁY: Lista stwierdzeń poniżej; 2 kartki z dużymi napisami: „sprawiedliwe" i „niesprawiedliwe"

Uczniowie oceniają przykłady warunków pracy i sytuacji rolników. Celem jest rozpoznanie praktyk, które wspierają prawa człowieka, bezpieczeństwo i Sprawiedliwy Handel.

1. Po dwóch przeciwnych stronach sali umieść kartki. Z jednej strony z napisem „Sprawiedliwe", po drugiej stronie z napisem „Niesprawiedliwe"
2. Odczytuj kolejno stwierdzenia z listy poniżej. Uczniowie wskazują, czy dana sytuacja jest sprawiedliwa, czy niesprawiedliwa, stając po wybranej stronie.
3. Poproś o uzasadnienie odpowiedzi. Zachęcaj do odwoływania się do praw pracowniczych, bezpieczeństwa, równego traktowania i dostępu do edukacji.
4. Po kilku przykładach wyjaśnij, że część stwierdzeń opisuje praktyki wspierające Sprawiedliwy Handel, a inne naruszenia praw lub problemy wymagające rozwiązania.

Stwierdzenia do odczytania:

- Pracownicy zarabiają tak mało, że nie stać ich na jedzenie.
- Rolnicy chodzą na szkolenia, aby mogli lepiej prowadzić swoje gospodarstwa.
- Pracownicy pracują tak długo, że nie mają w ogóle wolnego czasu.
- Pracownik musi pracować nawet wtedy, kiedy jest chory.
- Pracownicy mają odzież ochronną i potrzebne narzędzia do pracy.
- Robiąc zakupy w sklepie, możesz sprawdzić, skąd pochodzi ten produkt.
- Kobiety zarabiają mniej niż mężczyźni.
- Dzieci muszą pracować, żeby pomóc rodzinie się utrzymać.
- Jeśli pracownik złamie nogę w pracy, ma prawo do płatnego urlopu i opieki lekarza.
- Kobiety są zwalniane z pracy, jeśli zajdą w ciążę.
- Dzieci mogą chodzić do szkoły.
- Pracownicy używają szkodliwych, chemicznych nawozów.
- Rolniczki mogą mieć na własność swoje gospodarstwo i nie są zależne tylko od swojego męża.

Na zakończenie: Jakie warunki pracy powinny być standardem? Co może pomóc rolnikom i pracownikom? Jak konsumenci, firmy i instytucje mogą wpływać na łańcuch dostaw?

Wskazówka dla osoby prowadzącej: Jeśli nie macie w klasie przestrzeni na przemieszczanie się uczniowie mogą również głosować np. poprzez wstawanie, gdy uważają, że coś jest niesprawiedliwe.

Załączniki

Załącznik 1. Historie osób z krajów globalnego Południa

Historia I

Mam 22 lata. Mieszkam w Dhace. Jest to stolica Bangladeszu, a zarazem główny ośrodek przemysłu odzieżowego w tym kraju. Od 12. roku życia pracuję w fabryce odzieży produkującej ubrania dla wielkich koncernów. W ciągu dnia pracuję średnio 12-16 godzin, w sezonie w ogóle nie mamy dni wolnych, co oznacza, że pracujemy 7 dni w tygodniu. Nawet kiedy jesteśmy chorzy, nie wolno nam wziąć dnia wolnego. Ponieważ jestem kobietą, zarabiam o połowę mniej niż moi koledzy z pracy. Mimo, że dużo pracuję, pensja ledwo starcza na opłacenie mieszkania, rachunków i bardzo skromne posiłki. Bardzo chciałabym być w stanie pomagać mojej mamie, która obecnie nie pracuje, lecz nie mam dostatecznie dużo pieniędzy, aby wysłać jej paczkę z żywnością. Ponieważ moich rodziców nie było stać na utrzymanie mnie, zamiast chodzić do szkoły pracowałam. Przez to nie posiadam odpowiednich kwalifikacji, aby zdobyć lepszą pracę.

Historia II

Mam 36 lat, mieszkam w Hajdarabah w Pakistanie i pracuję na plantacji bawełny. Z bawełny, którą produkujemy, szyje się ubrania, które można kupić w sklepach w Europie, również w Polsce. Pracuję średnio od 12-14 godzin dziennie – to ciężka fizyczna praca. Wraz z żoną mamy trójkę małych dzieci. Muszę dużo pracować, aby moja żona mogła zostać z nimi w domu. Aby bawełna mogła rosnąć, potrzebne są środki chemiczne, które zabiją atakujące ją owady. Niestety, są one szkodliwe również dla mnie – po całym dniu pracy bardzo pieką mnie ręce. Boję się poprosić mojego pracodawcę o rękawice ochronne, ponieważ mógłby mnie za to wyrzucić z pracy. Moja miesięczna pensja ledwo wystarcza na opłacenie mieszkania oraz kupienie jedzenia dla mnie i mojej rodziny. Na plantacji, gdzie pracuję, zatrudnia się dużo dzieci, które często całymi tygodniami nie widują one swoich rodziców. Mimo że jest mi ciężko, cieszę się, że moje dzieci nie muszą pracować.

Załącznik 2. Karta Bingo!

Bingo Fairtrade		
Jadłam/em niedawno produkt z certyfikatem Fairtrade. (Jaki?)	Wymień kraj, z którego pochodzi kakao Fairtrade.	Wymień 3 produkty spożywcze z certyfikatem Fairtrade.
Napisz, co pamiętasz z zajęć o Fairtrade.	Narysuj znak Fairtrade	Wymień produkt Fairtrade, którego się nie je.
Napisz, jakie kolory ma znak Fairtrade.	Wymień min. jeden wymóg ze standardów Fairtrade.	Wiem, co oznaczają słowa Fair Trade.